

Наталія Шолойко

**ФОРМУВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА**

Монографія

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Наталія Шолойко

**ФОРМУВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА**

Монографія

Полтава – 2021

УДК 378.046-021.66:615.15

Ш 78

*Рекомендовано до друку вченою радою
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка (протокол № 8 від 9 червня 2021 року)*

Науковий редактор:

Онiнко В. В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Рецензенти:

Кравченко Л. М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри культурології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Грицай Н. Б. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Косяченко К. Л. – доктор фармацевтичних наук, професор, завідувач кафедри організації та економіки фармації Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (м. Київ).

Шолойко Н. В.

Ш 78 Формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації: методологія, теорія, практика : монографія / Н. Шолойко. – Полтава : Астроя, 2021. – 342 с.

ISBN 978-617-7915-79-8

У монографії розглянуто історико-педагогічний аспект формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів з найдавніших часів до сучасності, проаналізовано зарубіжний досвід фахової підготовки фармацевтів до організаційної діяльності в галузі, розкрито методолого-теоретичні засади формування організаційно-управлінської культури у процесі підготовки магістрів фармації, з'ясовано особливості структурування змісту, застосування технологій і методів професійної підготовки фармацевтів та висвітлено результати констатувального дослідження стану проблеми у практичній діяльності сучасних галузевих закладів вищої освіти. Матеріали монографії можуть бути рекомендовані вченим, викладачам, докторантам, здобувачам вищої освіти – бакалаврам, магістрам, докторам філософії, а також організаторам професійної підготовки майбутніх фармацевтів, практичним працівникам галузі.

УДК 378.046-021.66:615.15

© Шолойко Н., 2021

© Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, 2021

© Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2021

© Астроя, 2021

ISBN 978-617-7915-79-8

ВСТУП

Фармацевтичний сектор нині займає значне місце в економіці України і в останні роки демонструє динамічне зростання темпів розвитку. Концепція розвитку фармацевтичної галузі як невід'ємного складника системи охорони здоров'я країни визначила пріоритетні напрями національної політики у фармацевтичній сфері, зосереджені насамперед на виконанні завдань, пов'язаних із забезпеченням населення України якісними, ефективними, безпечними лікарськими засобами. Провідну роль у реалізації завдань розвитку вітчизняної фармацевтичної галузі відведено фармацевтичній промисловості, продукція якої утримує основні позиції на українському фармацевтичному ринку і впевнено виходить на зарубіжні ринки, що пов'язане з постійним упровадженням на підприємствах міжнародних норм та стандартів Належної виробничої практики (GMP). Водночас реалізація вимог GMP на фармацевтичних підприємствах має здійснюватися кваліфікованим персоналом, який розробляє і впроваджує сучасну систему забезпечення якості лікарських засобів, що зумовлює пошук якісно нових підходів до підготовки висококваліфікованих фахівців для індустрії. Фармація нині має гостру потребу в забезпеченні кадрами, які володіють фундаментальними знаннями як у галузі хімії, фізики, біології, інших спеціальних дисциплін, так і професійною культурою на засадах наукового менеджменту та менеджменту якості лікарських засобів, правил та норм GMP стосовно фармацевтичних розробок, промислової технології лікарських препаратів.

Для оптимізації пошуків у сфері вдосконалення організації навчального процесу та професійної підготовки перед освітньою системою України постає завдання звернення насамперед до історичної освітньої спадщини підготовки фармацевтів. Вивчення й аналіз історико-педагогічних джерел дає змогу визначити ті переваги в історичному розвитку цієї підготовки, які сприятимуть подальшому вдосконаленню освітньої теорії та практики, особливо з питань формування організаційно-управлінської культури майбутніх

фармацевтів. Актуальність історико-ретроспективної оцінки фахової підготовки майбутніх фармацевтів зумовлена низкою чинників: зростанням вимог до якості освіти фахівців, особливо в контексті входження у світовий та європейський освітній простір, та водночас тим, що рівень культури здорового способу життя населення залишається вкрай низьким, що виявили обставини нещодавньої пандемії і карантину, пов'язаного з ними. Системна оцінка історичного досвіду різних регіонів країни сприятиме кращому усвідомленню традиційних аспектів підготовки майбутніх фармацевтів до прийняття ефективних та відповідальних управлінських рішень у галузі.

У процесі історико-ретроспективного аналізу комплексу досліджень з проблеми з'ясовано, що окремі питання розвитку підготовки фармацевтів на загальному тлі становлення медичної науки та освіти розкрито в працях М. Пирогова, В. Разумовського, В. Флоринського; серед досліджень історії університетської медичної освіти виокремлено роботи М. Владимирського-Буданова, С. Стажинського, Л. Фінкеля; аспекти розвитку медичної науки висвітлює Я. Ганіткевич у праці, присвяченій визначним українським лікарям першої половини ХХ ст.; опубліковано низку праць з історії розвитку охорони здоров'я населення в окремих регіонах України. Історію розвитку вищої медичної освіти і науки досліджував І. Шапіро, процес розвитку середніх медичних закладів освіти – С. Якушевський, подібній проблематиці періоду радянської України присвячено наукові роботи А. Яворської; професійну медичну освіту на західноукраїнських землях у другій половині ХVІІІ – 30-х рр. ХХ ст. осмислено в наукових дослідженнях Л. Клос; розвиток медичної освіти на Волині у ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. вивчала І. Круковська; система допрофесійної підготовки в ліцєях медичного профілю стала предметом наукового зацікавлення Я. Цехмістера. Історичним аспектам підготовки фармацевтичних кадрів присвячено дослідження І. Губського, Б. Парновського, О. Заліської, А. Немченко, З. Мнушко, М. Пономаренко, М. Слабого та ще багатьох учених.

Науковцями доведено, що в попередні історичні періоди розвитку галузі передумовами виникнення організаційно-управлінської культури фармацевтів були: зміцнення всієї аптечної справи, розширення медичної промисловості й поліпшення лікарського обслуговування населення, зосередження аптечної справи в руках держави, вирішення науково-практичних питань, щодо фармацевтичної освіти, нової радянської аптеки й організації

контролю якості аптечної продукції, розширення фармацевтичної промисловості та централізації постачання аптечної мережі. Так, у вітчизняній фаховій літературі, що висвітлює історію обраної проблеми, вагомою є монографія І. Губського «Аптечна справа в СРСР», у якій з позиції досвіду організатора цієї справи вперше проведено глибокий аналіз проблеми атестації аптечних працівників та надання їм кваліфікаційних категорій; фармацевтичну справу як одну зі складових історико-цивілізаційних епох розглянуто М. Сятинєю в монографії «Історія фармації» та деталізовано в сучасному постіндустріальному контексті цифрових та інтернет-технологій розвитку суспільства. Значущим у цих розвідках стало те, що, висвітлюючи історію цілительства з найдавніших часів до сучасної епохи, відомі дослідники надають уваги розвиткові знань, скерованих на пошук та вдосконалення лікознавства, рекомендують враховувати надбання досвіду видатних організаторів науки і практики фармації попередніх поколінь. Вагомим нормативним аспектом обраної проблеми вважаємо також те, що певні історичні надбання відображені в сучасних документах: основні вимоги до студентів та фармацевтичних працівників викладені в Кодексі поведінки фармацевтичного працівника, прийнятому на першому з'їзді Фармацевтичної асоціації України (1998 р.); Етичному кодексі фармацевтичного працівника (2007 р.); Етичній декларації поведінки фахівців, зайнятих у сфері створення, виробництва, обігу, промоції та реклами лікарських засобів (2007 р.); Кодексі промоційної етики (2007 р.) тощо.

Сучасна фармація – це медико-соціальний комплекс, який охоплює всі сторони життя людини і суспільства. Будучи складною соціально-економічною системою і специфічним сектором галузі охорони здоров'я, вона має виконувати найважливішу соціальну функцію – збереження та поліпшення здоров'я населення внаслідок надання висококваліфікованої фармацевтичної допомоги. Ця функція належним чином реалізується в межах фармацевтичної практики, зокрема, в аптеках шляхом персональної діяльності фармацевтичних фахівців, які покликані забезпечити громадян і лікувально-профілактичні заклади всім асортиментом лікарських засобів і виробів медичного призначення. В останнє десятиліття різним аспектам фармацевтичної допомоги населенню присвячено чимало досліджень відомих вітчизняних учених; до них відносимо наукові праці Д. Волоха, Л. Гали, Л. Галій, Б. Громовика, О. Гудзенка, А. Зіменковського, І. Зупанця, А. Котвіцької, А. Немченко, Г. Панфілової, Б. Парновського, М. Пономаренка, О. Посилкіної,

Р. Сагайдак-Нікітюк, М. Сятині, В. Толочка, В. Трохимчука, Г. Яцкової та ін.

Сьогодні в умовах загальної модернізації галузі професійної освіти важливо переглянути концептуальні засади забезпечення ефективної підготовки майбутніх фармацевтів, до яких першочергово належить формування організаційно-управлінської культури як важливого складника професійної культури загалом. Різномплановим аспектам професійної підготовки фахівців фармацевтичного профілю в медичних та спеціальних навчальних закладах присвячено вагомі дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. Загальнопедагогічну проблематику забезпечення ефективності професійної підготовки з використанням компетентнісного підходу розглянуто в працях В. Байденка, І. Зимньої, О. Овчарука, О. Пометун, А. Хуторського та ін.; запровадження педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх фахівців деталізовано в роботах А. Алексюка, В. Беспалька, Л. Кравченко, Л. Романишиної, В. Оніпка, Г. Селевка, С. Сисоевої, С. Смирнова, Н. Тализіної та ін.; освітні засади діяльності й управління вищою фармацевтичною освітою досліджували І. Зупанець, О. Тихонов та ін.; підготовку фармацевтичних кадрів в Україні та в провідних зарубіжних навчальних закладах вивчали Л. Вишневецька, І. Вітенко, О. Волосовець, Ю. Вороненко, Н. Гавриліна, В. Георгіянц, І. Денисов, В. Загорій, Г. Зайченко, В. Москаленко, О. Набока, М. Пальцев, Л. Упир, В. Черних та ін.; організацію навчально-виховного процесу на фармацевтичних факультетах вищих закладів освіти систематизували Л. Віннік, Н. Городиська, І. Гриценко, Г. Зайченко, О. Заліська, І. Зупанець, Т. Каленюк, З. Мнушко, Б. Парновський, М. Слабий та ін.; формування компетентностей майбутніх фахівців фармацевтичного профілю розглядали Н. Альохіна, Л. Галій, Г. Глембоцька, В. Голубцов, Н. Денисова, І. Комісінська, Л. Пляка, О. Тутутченко та ін. Низку актуальних розвідок присвячено: педагогічним технологіям у системі фармацевтичної освіти (Т. Вахрушева, Б. Громовик, З. Мнушко, С. Мокрянин, І. Светочева, О. Павлов та ін.); питанням фармацевтичної етики й деонтології (А. Бабський, Н. Діхтярьова, Т. Краснянська, М. Пономаренко, С. Хіменко, Н. Чорноброва та ін.), післядипломній підготовці фахівців фармацевтичного профілю (Н. Бунатян, Д. Великий, Л. Кайдалова, І. Міщенко, М. Пономаренко, В. Толочко та ін.); аспектам контролю та діагностики якості підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю (Л. Буданова, Т. Козлова, О. Тележкіна та ін.).

Водночас інтеграція у європейську спільноту, сучасні тенденції соціально-економічного розвитку українського суспільства зумовлюють необхідність конкретизації й оновлення наукових підходів до медичного обслуговування населення, активізують пошук шляхів підвищення якості підготовки медичних працівників, зокрема, фармацевтів, особливістю якої є формування у майбутніх фахівців професійної культури, якостей, що є запорукою належного надання фармацевтичної допомоги населенню, а, отже, збереження здоров'я нації. Модернізація та гуманізація освіти в Україні, особлива увага до морально-етичних норм та фахової культури зумовлені нормативним підґрунтям: Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013 р.), Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепцією розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр., Концепцією розвитку професійної освіти і навчання в Україні на 2010-2020 рр. (2010 р.), Програмою розвитку вищої медичної освіти та стратегічних напрямів інноваційної діяльності на 2011-2021 рр. (2011 р.), Проектом Стандарту вищої освіти України для магістерського рівня спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» (2018 р.).

Необхідність дослідження окресленої проблеми, її актуальність і гостра потреба зумовлені наявними суперечностями між:

– зростанням вимог українського суспільства й держави до фахівців фармацевтичної галузі, здатних якісно виконувати професійні функції, та недостатньою реалізацією системою їхньої професійної підготовки в Україні відповідних світових тенденцій та міжнародних стандартів;

– затребуваністю медичної галузі у висококваліфікованих фахівцях фармацевтичного напрямку зі сформованою організаційно-управлінською культурою та недостатнім рівнем науково-теоретичного й організаційно-методичного забезпечення процесу її формування;

– усвідомленням вітчизняною наукою складності процесу формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів та переважанням традиційних підходів до організації освітнього процесу у профільних закладах вищої освіти.

Тому в руслі проблеми розвитку високоефективного й соціально відповідального фармацевтичного менеджменту в Україні актуалізовано потребу обґрунтування компетентнісно-культурологічних наукових засад професійної підготовки фармацевтів нової генерації, що володіють основами організаційно-управлінської культури та відповідними освітньо-комунікаційними технологіями;

розгляд особливостей реалізації провідних методологічних напрацювань наукового менеджменту в фармацевтичній галузі (участь фахівців із вищою освітою в управлінні процесами лікування; моніторинг та оцінка ними результатів лікарської терапії; консультування й навчання пацієнтів; готовність до забезпечення ефективних комунікацій як із партнерами по бізнесу, так і з представниками різних соціальних груп населення – замовниками послуг), їх прокції на ринкову економіку та систему підготовки фахівців спеціальності «226 Фармація, промислова фармація» в українських медичних університетах. Дослідження є одним із перших кроків на шляху побудови й упровадження в контекст вітчизняної системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі моделі системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації, заснованої на інтеграції загальних і спеціальних компетентностей та якостей, яка враховуватиме здобутки сучасного менеджменту, вимоги суспільства до медично-деонтологічної цілісності особистості фахівця, неперервне вдосконалення змісту освіти та потребу застосування нових освітніх технологій і форм.

Розділ 1

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ

1.1. Підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні з найдавніших часів до початку ХХ століття: загальнометодичний контекст

Аптекарска справа розвивалася в Україні здавна. Слово «аптека» в перекладі з грецької означає – «комора», «склад». Проте насправді – це заклад, де не лише зберігали ліки, а й виготовляли їх та відпускали «публіці», як називали відвідувачів у давні часи.

В українських аптеках можна було «тримати і продавати усякі ліки, лікарські спирти та інші до того належні потрібні та цілющі напої, а виноградного чи іншого якого нелікарського питва у тих аптеках не тримати й у чарки, в кухлі, у відра та бочками того питва не продавати й тим питвом не торгувати, й ті аптеки з доктором, аптекарями, лікарями та з іншими чинами також і по усіх вулицях та по перехрестях, лавках, у яких продавали усякі непотребні трави та зілля, начебто замість ліків, не бути, й ті по вулицях та перехрестях лавки усі зламати й очистити, а у тому зеленому ряду торгувати іншими товарами, якими пристойно. І якщо хто будь-яких чинів з руських людей або іноземців побажає ті аптеки тримати та засновувати своїм утриманням, тим охочим людям велено бити чолом про те, і про надання собі під аптеки землі, і про жалувані грамоти а купувати у ті аптеки всякі ліки за морем та у міста Архангельського та в Азові-граді, кому як зручніше. І з цього іменного указу, для повідомлення усяких чинів людям, по міських воротах прибити списки з дяковими приписами» (*Полное собрание Законов, 1830а; Полное собрание Законов, 1830б*).

8 січня 1733 р. вийшов указ про заборону вільного продажу в лавках, рядах та торжках отруйних матеріалів – миш'яку, сулеми,

	б) створювати сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі	
	в) регулювати різні типи конфліктів у колективі	
	г) здійснювати самооцінку якостей, ставлення інших до себе і свого місця серед них	
	д) здійснювати соціальну адаптацію працівника (забезпечення впевненості в адекватному розподілі благ та соціальній справедливості, професійного пристосування до умов соціального середовища)	
	е) надавати працівникам соціально-технологічні засоби, які дають змогу реалізувати творчий потенціал в індивідуальній діяльності чи у співпраці та взаємодії з іншими	
5.	а) налагоджувати оптимальні стосунки у колективі	
	б) необхідність володіти собою у будь-яких управлінських ситуаціях	
	в) використовувати власні здібності постійно самовдосконалюватися	
	г) створювати ефективну інформаційну систему фармацевтичного підприємства	
	д) застосовувати соціально-психологічні методи дослідження для збору інформації та методи математичної статистики для її аналізу	
	е) використовувати сучасні ІКТ в управлінні фармацевтичним підприємством	
УСЬОГО		

Після оцінки треба підрахувати загальну суму балів.

У результаті можна зробити такі висновки:

– *високий рівень*: якщо набрано від 55 до 81 бала;

– *середній*: від 28 до 54 балів;

– *низький*: до 27 балів.

Дякуємо за співпрацю!

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ	9
1.1. Підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні з найдавніших часів до початку XX століття: загальнометодичний контекст.....	9
1.2. Формування організаційної культури фармацевтів в умовах фахової освіти (1920-1980-і роки).....	22
1.3. Розвиток української фармацевтичної освіти з 1991 р. до сучасності.....	40
1.4. Зарубіжний досвід фахової підготовки фармацевтів до організаційної діяльності в галузі.....	56
Висновки до першого розділу	72
Література до першого розділу	80
Розділ 2. МЕТОДОЛОГО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ	90
2.1. Методологічні підходи до формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації.....	90
2.2. Закономірності та принципи побудови освітньої моделі системи формування організаційно-управлінської культури фармацевтів.....	116
2.3. Дефініційний аналіз базових понять професійної підготовки майбутніх фармацевтів.....	134

2.4. Основи фармацевтичного менеджменту в формуванні організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації.....	152
Висновки до другого розділу	170
Література до другого розділу	176
Розділ 3. ЗМІСТ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ	190
3.1. Специфіка змісту фахових дисциплін магістрів фармації з розвитку організаційно-управлінської культури.....	190
3.2. Методи і засоби забезпечення якості процесу формування організаційно-педагогічної культури майбутніх фармацевтів.....	217
3.3. Констатувальне дослідження потреби формування і стану організаційно-управлінської культури магістрів фармації.....	245
Висновки до третього розділу	265
Література до третього розділу	273
ВИСНОВКИ	278
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	282
ДОДАТКИ	309

Наталія ШОЛОЙКО

**ФОРМУВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА**

Монографія

Підписано до друку 07.12.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 19,9
Наклад 300 шт. Замовлення 2021-265.

Видавництво ПП «Астрая»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
E-mail: astraya.pl.ua@gmail.com, веб-сайт: astraya.pl.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП «Астрая»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089